

Talepapir:

Betydningen af det 2. vatikankoncil uden for Vesten

Manchet:

I foredraget vil jeg belyse betydningen af 2. vatikankoncil for den katolske kirkes liv, vækst og virke uden for det nordatlantiske/vestlige rum. Jeg argumenterer for at betydningen af koncilets reformer og teologiske nybrud var udslagsgivende for kirkens mission og re-vitalisering i det såkaldte ”globale Syd”. I Vesten præges debatten om arven efter koncilet i høj grad af opgør mellem såkaldte liberale, der ønsker fortsat kirkelig reform i ”koncilets ånd”, og såkaldte konservative, der identificerer kirkens problemer med en i deres øjne misforstået forståelse af ”koncilets arv”. Denne konflikt er ufrugtbar og formålet med foredraget er at bruge erfaringerne fra den de dele af verden, hvor to tredjedele af katolikkerne nu bor, til pege på nye veje i fortolkning og implementering af koncilet. Veje, der kan udfordre både på de konservative og de liberale på vores breddegrader.

Varighed: 45 minutter, inkl. 10 minutter med spørgsmål

Kære alle sammen,

Jeg siger tak for indbydelsen til at sige noget her i dag, hvor vi markerer 50 året for Nyborg synoden. Da jeg både er alt for ung til at have været med (jeg er en gammel 78'er), da jeg ikke tilhører en gammel dansk katolsk familie, med stærke holdninger til kirken i DK, men heldigvis er en sydslesvigsk konvertit, og da mit speciale på

ingen måde er dansk kirkehistorie, er jeg ikke blevet bedt om at forholde mig til Nyborg-synoden som sådan, men i stedet se på nogle af de spørgsmål, der blev rejst i Nyborg i lyset af den udvikling kirken udenfor vores vestlige, nordatlantiske rum. Jeg argumenterer for at betydningen af koncilets reformer og teologiske nybrud var udslagsgivende for kirkens mission og re-vitalisering i det såkaldte ”globale Syd”. Som jeg skriver i manchetten,; så debatten i Vesten om arven efter koncilet i høj grad af opgør mellem såkaldte liberale, der ønsker fortsat kirkelig reform i ”concilets ånd”, og såkaldte konservative, der identificerer kirkens problemer med en i deres øjne misforstået forståelse af ”concilets arv”. Denne konflikt er ufrugtbar og formålet med mit indlæg er at forsøge at bruge erfaringerne fra *de* dele af verden, hvor to tredjedele af katolikerne *nu* bor, til pege på nye veje i fortolkning og implementering af koncilet. Veje, der kan udfordre både på de konservative og de liberale på vores breddegrader.

Da jeg så kan se, at overskriften for hele arrangementet i dag nu er ”Er der behov for et nyt koncil?” og ikke ”Hvad blev der af Nyborg Strand”, så vil jeg til sidst helt kort forholde mig til spørgsmålet om der behov for et nyt koncil?

Nyborg synoden: Nogle af de spørgsmål, der her blev rejst er stadig aktuelle: Det obligatoriske cølibat for verdenspræster i den latinske del af kirken, som nu vil blive drøftet på Amazonas-synoden, forbuddet mod kunstig prævention inden for ægteskabet og kirkens diakonale virke er stadig aktuelle. Dem vil jeg komme ind på til næstsidst.

Nu vil jeg først kigge ud: Hvordan har tingene udviklet sig i kirken siden 1969. Hvor vi i DK og Vesten ofte opfatter det som en forfaldshistorie med svigtende kald, faldende messedeltagelse og et exodus af døbte fra kirken, så ser det anderledes ud i det globale syd.

Kirken har de sidste 100 år udviklet sig fra primært at være en nord-vest-atlantisk kirke bestående af europæere (og europæiske udvandrere) til at være en verdenskirke, hvor 2/3 bor i det såkaldte globale syd: Latinamerika, Afrika, Sydøstasien. I år 1910, året for protestanternes kæmpe missionskonference i Edinburgh, var der lidt over en kvart milliard katolikker i verden og de fem største katolske lande var: Frankrig, Italien, Brasilien, Spanien og Polen. I 2010 var der knapt 1,2 milliarder og de fem største lande var Brasilien, Mexico, Philippinerne, USA og Italien. Endnu i 1950 var 82 procent af alle præster født i Europa eller Nordamerika, halvtreds år senere var kun 25 % af alle nye seminarister der fra. Resten var fra Syd. Det er en markant forskydning på kort tid. Den skyldes naturligvis primært den demografiske udvikling, men den skyldes også en massiv missionsindsats i det 20. årh. og vil jeg påstå, reformerne ved 2. vat.

Den tridentinske katolicisme, som var den, der nåede ud til hele verden i kølvandet på kolonialisme og mission havde både styrker og svagheder. Her skal jeg særligt fokusere på Latinamerika, men det samme gør sig på forskellig vis gældende andre steder. Den tridentinske katolicisme, som under de portugisiske og spanske kongers patronat blev udbredt her forblev i høj grad netop spanske og portugisiske. Nok var der også masser af ordensmissionærer, men de forblev i høj grad pavens missionærer. Resultatet blev – i tråd med hvad Lars Messerschmidt skriver i sidste nummer af KO – at der aldrig rigtig udviklede sig en selvstændig lokal kirke. Ved uafhængigheden i begyndelsen af det 19. årh var mange af de nye liberale magthavere interesserede i at stække kirkens magt betragteligt (-kirken havde mestendels holdt med kronen i Spanien i uafhængighedsspørgsmålet) og rigtig mange steder blev kirkens ejendomme konfiskeret og spanske gejstlige blev sendt ud af landet. Det betød mange steder, at man mistede op mod 2/3 af gejstligheden og det viser i hvor ringe grad kirken var lokal og selvstændig. Siden fulgte et århundrede med anti-klerikalisme og kirkelig overlevelse, hvor minimums-sakramentsbetjening stod i centrum. Mange

kender Graham Greenes skildring af en ekstrem variant af dette i Mexico i bogen ”Magten og Æren.

Hvor kirken i Europa og USA i det 19. og første halvdel af 20. årh. mobiliserede lægfolket for at imødegå aggressiv sekularisering og socialisme, der mødte de døbte, når de flyttede til de hastigt voksende byer, så haltede man bagud i Latinamerika og resten af verden. Man havde alt, alt for få præster og formåede ikke i at fremelske nok lokale kald.

Derfor blev det også i første omgang det ordentlige tilskud af præster og ordensfolk, som kom fra Nordatlanten i 1950’erne og 1960’erne, der i første omgang satte gang i væksten i syd. Selvom dette vitamintilskud i nogen grad rettede op på manglen, er der stadig kæmpe forskel på kirken i nord og syd, hvad angår præsters og lægfolks rolle.

For det første: Lægfolkets rolle!

Hvor den nordatlantiske kirke i høj grad er en præstekirke, er kirken i syd i langt højere grad lægfolksbåret. I Europa og USA er der omkring én præst per 1400 døbte. I Afrika er der 1: 4500 og i Latinamerika er der omkring 1:7500. Det samme gælder sognestørrelsen: I vores del af verden bestod et gennemsnitligt sogn i år 2000 af ca. 2200 døbte, mens der gik 12.000 døbte på et sogn i Afrika og 16.000 på et i Latinamerika. Det betyder, at man af nød – og fordi man ikke kender til andet – har organiseret sognene på en helt anden måde.

Kirken som et fællesskab af fælleskaber. Efter Vat. II: Huskirkens tilbagekomst. Grupper for børn, unge, nygifte ægtepar, mænd, kvinder, ældre, socialt engegerede, rosenkransbedere osv. Ideen er at de fleste ideelt set er tilknyttet en gruppe og at mødet dér (1 eller 2 gange per uge) supplerer højmessens. Disse grupper er lægfolksledte. I perioden fra 1978 (godt år!) og 2013, altså på 35 år steg antallet af officielle

kateketer fra 173.000 til 3,1 millioner! Og der er vokset en ny kategori af lægmissionærer frem, som der i dag er over 400.000 af.

Jeg har lavet feltarbejde i Latinamerika og jeg kan prøve at give jer et eksempel på et sogns opbygning

1. Sognekirke, 32.000 medlemmer, (havde tilbragt 350 år uden fastboende præst indtil 1962).
2. Én hovedkirke, 3 satellitkirker, 5 “sognegårde”; Møde sted for “grupper” og andagt.
3. 1 sognepræst, 1½ hjælpepræst.
4. Kvinde-, mande-, ungdoms- og børnegrupper er samtidig besøgsgrupper. Ca. 30 grupper per sognegård, ca. 150 i alt. Derudover en stor karismatisk gruppe (4-5000), der er en del af menigheden, men alligevel har en høj grad af selvstændighed .
5. To hverdagsgudstjenester + 9 søndagsgudstjenester (6 i hovedkirke).

It is impossible to understand this expansion of lay roles in the Church without focusing on the lay movements that have become a hallmark of the post-conciliar Church. Among the most famous are L'Arche, Cursillo, Focolare, the Community of Sant'Egidio and the Schönstatt-movement. One could count in the Latin American base communities as well, although they are a way of organising rather than a movement. Still, it is another lay movement, the Catholic Charismatic Renewal (CCR) which is by far the most numerous, and which embraces more than 10 percent of the laity worldwide. The CCR was born in the USA in 1967 as a somewhat belated eruption of the second Pentecostal wave that brought Pentecostal ecstatic elements (including glossolalia, healing prayers, and Spirit baptism) and worship practices into the traditional Western denominations. It spread throughout the global Catholic Church and would especially become popular in the Philippines, sub-Saharan Africa and Latin America. According to latest numbers from the year 2000 there are 120 million Charismatic Catholics globally and one must expect the number to have risen since the last census (Barrett and Johnson 2001: 119–122). The strength of the movement is its ability to adapt to popular religious enchanted worldviews, providing its followers with the spiritual tools to combat all kinds of evil. The CCR promotes close-knit communities of mutual aid and sobriety among male members. Charismatic Catholics are highly missionary and have adopted mission techniques from Pentecostals and Evangelicals, using radio, television and internet to reach out to the baptised (Cleary 2009: 126; Thorsen 2015a). Though Charismatics are generally conservative with an overtly expressed faithfulness towards Pope and hierarchy, the emphasis on personal Spirit reception and experience can be at odds with the centrality of Church and sacrament in the Catholic tradition and has led to warnings by both the Congregation for the Doctrine of the Faith and the Congregation for Divine Worship (Bokenkotter 2004: 522).

The spiritual emancipation of the laity and the rise of lay ministries and lay movements in the Church have resulted in a democratisation of Catholic discourse and conversation. The days have passed when bishops and cardinal had the monopoly to expound Catholic teaching and speak for the Church. Paradoxically, conservative lay groups, who often deplore decline of hierarchical church authority after Second Vatican Council, are the most professional in using the new freedom of the laity by setting up TV stations and arranging evangelisation campaigns often without seeking permission by the Church

fra Thorsen, Jakob E., 2016: "Trends in Global Catholicism: The Refractions and Transformations of a World Church" in: *Handbook of Global Contemporary Christianity: Themes and Developments in Culture, Politics, and Society* (Brill Handbooks on Contemporary Religion, Vol. 10), S. Hunt (Ed). Leiden: Brill, p. 29-48.

Det er spændende, hvordan en alvorlig mangelsituation er blevet (delvist) imødegået af en voldsomt lægfolksengagement, der heldigvis også giver sig udslag i flere lokale præstekald, om end væksten her i nogen grad modsvarer befolkningstilvæksten og derfor ikke er så stor.

Det er svært at forestille sig, hvordan denne pluralisme og dette lægfolksengagement havde været muligt uden andet vaticankoncil.

Hele verdenskirken befinder sig i en transitionsperiode, der har varet siden det 18. århundrede. Det er transitionen fra en konstantinsk kirke (sammenfald ml folk, kultur og kirke) til en postkonstantinsk situation, hvor kirken ikke kan tage noget for givet, men om man så at sige selv må åbne enhver ny generations øjne for evangeliet. Kirke

som aktivt tilvalg. Det fik jo allerede Karl Rahner til i midten af det 20 årh at skrive: Det 21. årh kristne vil være mystikere (dvs nogle der har erfaret Kristendommen som sand), eller også vil de slet ikke længere være kristne.

Denne gradvise overgang til en ny tid, hvor kirken i langt højere grad står alene og på egne ben, har medført et fornyet fokus på kirken, hvad dens væsen er, og dens rolle i verden. En vigtig teologisk impuls i det 20. årh. var *missio-dei-teologien*, der ser kirken som værende en del af Guds sendelse til verden. Kirken har altså ikke en mission, kirken *er* mission. Missionen er en del af kirkens væsen og af dens udtryksform. Denne sendelsestanke ligger også dybt i Paul VI's og JPII's tanker om ny evangelisering. Denne sendelse kommer til udtryk i Gudtjeneste (eukaristifejring og bøn i liturgien), i vidnesbyrdet over for verden (*martyria*) og i omsorgstjenesten (*diakonia*). I et dokument fra det lutherske verdensforbund ser det således ud:

Og Pave Benedikt beskriver det således.

Kirkens væsen udtrykker sig i et trefoldigt kald: forkyndelse af Guds ord (*kerygma-matyria*), fejring af sakramenterne (*leiturgia*) og kærlighedens tjeneste (*diakonia*). Det er opgaver, som er gensidig afhængige af hinanden, og som ikke kan adskilles fra hinanden. Kærlighedstjenesten er ikke en velfærdsaktivitet for Kirken, som man også kan overlade til andre, men hører til dens væsen, og er et ufravigeligt udtryk for selve dens væsen [17].

Årsagen til at jeg går lidt i dybden med denne mere holistiske forståelse af kirken er, at jeg oprigtigt mener, at man har været bedre til at realisere i det globale syd, i menigheder som den, jeg præsenterede lige før.

Jeg er naturligvis ikke naiv og ved at de forhold vi lever under er vidt forskellige forhold, at staten dækker mange behov, at vores arbejdsliv er skruet anderledes sammen, at fx behovet for diakoni er et andet her hos os, hvor ensomhed, psykisk

sårbarhed og social 'tilovershed' den store svøbe i vores del af verden. Alligevel tror jeg at vi har noget at lære af kirkerne i syd, som I langt mindre grad har lænet sig op af en gloværdig fortid og af stærke kirkestrukturer (fordi der ikke var stærke strukturer), og som I langt højere grad har bygget kirken op omkring at være et lokalt fællesskab, hvor det enkelte medlems engagement står centralt.

Jeg vil gerne bruge indsigterne fra kirken uden for det vestlige rum til at belyse den ofte meget intense debat af kirkens forhold og problemer, der er mellem liberale og konservative, som præger den vestlige verden, og som ikke er mildnet under pave Frans, tværtimod.

Begge fløje er præget af en defensiv holdning, der er præget af erfaringerne med tilbagegang. Sagt karikeret: De liberale tror at liberaliseringer på seksualmoralområdet, samt gifte og kvindelige præster vil gøre, at folk vil holde op med at forlade kirken. (se på den anglikanske og lutherske kirke, der forsvinder folk ligeså hurtigt, selvom disse kirker har gjort alt hvad man som ultraliberal kunne drømme om). Konservative tror, at det er den usikkerhed, der blev skabt af koncilet, der fik folk til at vende sig bort og at det gælder om at opbygge en stærk parallel struktur og identitet, hvor man kan ride stormen af og vente på bedre tider (mange andre konservative/traditionelle kirker, ortodokse, evangikale lider også store tab i vesten, selvom de i deres teologi ikke går i dialog med samtiden). Der kan være pointer på begge sider, det vil jeg ikke gå ind i. Jeg vil derimod pege på, at vi i vores del af verden kan forsøge at blive inspirerede af vores brødre og søstre i syd: at tillægge os en offensiv frem for en defensiv holdning og gradvist at omstille kirken til en trebenet missionskirke, hvor alle tre udtryk leves ligeværdigt og hvor alle har medansvar for menighedens ve og vel.

En sådan missional tilgang går på tværs af skellet ml liberale og konservative. Den er ikke bange for nye strukturer, lægmandansvar eller for at diskutere muligheden af at ordinere viri probati, hvis der er behov for det i nogle lokale kirker. På den anden side

står den fast på at kirken er et distinkt fælleskab med en klar lære og morallære og at dette er kirkens styrke og mulighed, ja det er gør den tiltrækkende i en samtid præget af værdirelativisme og hedonisme.

Så tilbage til Nyborg strand-synodens krav om gifte præster: Kunne det være en god idé: ja, hvis formålet er evangelisering og lokal forankring af kirken kan det måske være en god idé at tale om. Hvis formålet er at bruge dette spørgsmål som en løftestang for en hel række andre liberale reformer a la dem, de protestantiske kirker i Vesteuropa har gennemført, så kan jeg godt forstå, at der er stor tilbageholdenhed.

Er der behov for et nyt koncil? Det er svært at sige, det bliver mest overvejelser og gisninger: Men, Det tror jeg **ikke** at der er på nuværende tidspunkt. Der er behov for at vi arbejder med Vat II og finder ud af hvordan vi kan være en missional kirke i en post-konstantinsk tid. Der er behov for at vi får stærke lokalt-bårne menigheder og lokalt-bårne kirker. Strukturer og strukturdiskussioner er vigtige, men strukturerne skal fyldes med liv og det er det liv, jeg er mere bekymret for. Hvordan får vi skabt grobund for det, hvordan får vi skabt både frihed og fasthed? Tør vi alle sammen, dvs., konservative, liberale og os lunkne konsensusøgende folk på midten, være åbne for forandringer og mangfoldighed, ja bede om den, også selvom den måske udfordrer nogen af vores kæpheste?

Det håber jeg, og her mener jeg at erfaringerne fra syd kan være os til inspiration.

Tak for ordet.